

Tajemná hračka

1895

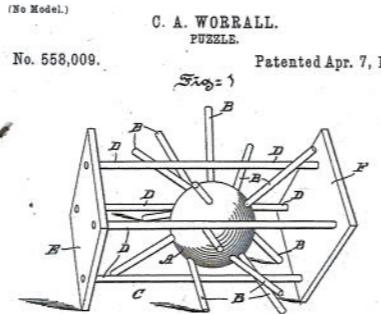
Exkluzivně: Odhali jsme záhadu hlavolamu

■ To je on! Dosud nejstarší nalezený ježek v kleci. Jednoho klidně mohl mít v kapce i Vinnetu.

Magická slova návodu na mnohé působí jako kouzlo vyvolávající krásné vzpomínky. Na děství, na dobrodružství klukovských let, na dobu, kdy tajemství chutnala úplně jinak. Tak jako záhada hlavolamu zvaného ježek v kleci. Ač pro nás bude vždy spojen s Janem Tleskačem a temnými stínadelkami uličkami z románu Jaroslava Fogla (1907–1999), jeho historie je mnohem delší a záhadnější, než by se mohlo zdát.

Americký patent č. 558 009

Na rozdíl od zařízení představy totiž Foglar ježka nevymyslel. A protože ho dnes považujeme téměř za národní symbol, není dokonce ani hlavolamem českým. A jsme u první záhady. Nikdo totiž neví, kdy a kde se vlastně zrodil. Každý další objev totiž vede dál a hlouběji do minulosti. „Dosavadní nejstarší písemný důkaz sahal do roku 1896,“ říká pro EPOCHU Radek Micopoulos (*1987), sběratel a designér ježků v kleci. Tehdy, 7. dubna 1896, si dá jistý Clarence A. Worrall patentoval pod číslem 558 009 hlavolam v podobě hranaté tyčkové klece a oštorné koule. Možná se přitom nechal inspirovat starším hlavolamem, kterému se říká had a hvězda. Ani jeden z nich však nevypadá jako ježek z ilustrace na titulní straně románu Záhada hlavolamu, který začíná vycházet v časopise Mladý hlasatel 30. srpna 1940. Odkud se vzala Foglarova ver-

■ Důkazem, který v archivech po dlouhém pátrání našel Radek Micopoulos, je výtisk novin The American Stationer z 18. dubna 1895.

ze ježka, je záhada, kterou se snaží odhalit celé generace jeho čtenářů. Marně. Až do dneška. A EPOCHA je potěšena, že je první, kdo o tom může čtenáře informovat.

Pistolníci s ježkem proklatě nízko

Začátkem roku 2015 sběratel ježků Vladimír Chmelář objevil a získal na známém americkém aukčním serveru ježka podobného tomu z románu. V jeho popisu je však uvedeno, že pochází z roku 1895! To by znamenalo, že ježka z klece se mohli pokoušet osvobodit už kovbojové na Divokém západě. To by byla senzace a Radek Micopoulos se dává do pátrání. Prochází americké novinové archivy a po delším hledání objevuje téměř

ní v Kongresovém knihovně ve Washingtonu a muzeu The Strong v Rochesteru se však rok 1886 zatím ověřit nepodařilo.

SVĚTOVÝ REKORD

■ Od roku 2000 do roku 2013 se u nás pravidelně konalo mistrovství světa v řešení ježka v kleci.

■ V průběhu 12 ročníků se ho zúčastnilo více než 3 000 soutěžících z 15 zemí.

■ Rekordman to stihlou během tří vteřin!

■ Tak šel čas s českými ježky – roudnický ježek Ladislava Veselého, Ulčův ježek a ježek Foglarův.

■ Dostat ježka z klece zkoušeli už na Divokém západě!

■ Když natočíte nejdélší osten tak, aby vyčníval z klece nejširším jejím otvorem, posunete ježka do poloviny výšky klece. Pak otočíte...

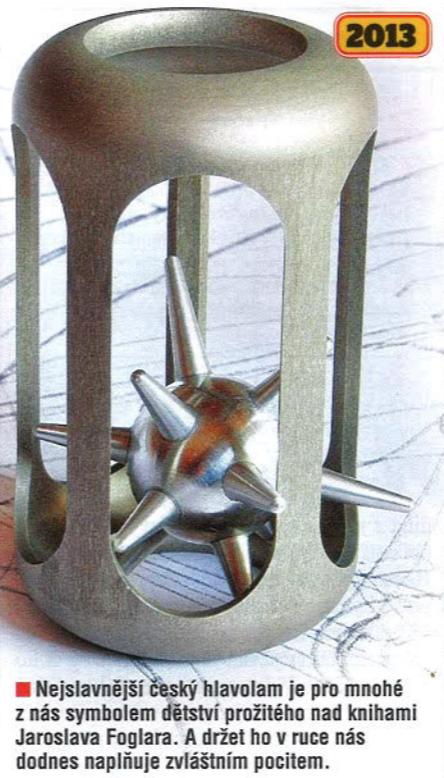
Epocha ví první!

mistra. Jejich technický výkres je později zveřejněn v časopise Junák a stane se podkladem mnoha později vyráběných ježků. Ať už si je vyrábí nadšenci pro sebe, nebo se na nich pokouší vydělat různí podnikavci. Každopádně se od roku 1955 u nás vymořují a zase mizí ježci v různých podobách. Od dřevěných přes kousky z černé oceli až po chromové.

Evoluce ježka pokračuje dodnes

Skutečná ježkománie se pak rozjíždí v roce 1969, kdy se v televizi objeví devítidílný televizní seriál Záhada hlavolamu. Od toho okamžiku se objevují malé i větší série ježků nepřetržitě. Mají různé provedení, ať už jde o tvar klece, počet ostenů nebo podobu uvězněného ježka, který bývá nejen kuličkou, ale také válcem, nebo dokonce v podobě ryby či ptáka. Ke dřevu a kovu se už v roce 1970 přidává plast, když podnik Druopta rozjíždí výrobu různobarevných plastových ježků. Objevují se také kuriózity, jako třeba ježek skleněný.

Americká hračka ve Stínadlech?

■ Nejslavnější český hlavolam je pro mnohé z nás symbolem dětí prožitého nad knihami Jaroslava Fogla. A držet ho v ruce nás dodnes naplnuje zvláštním pocitem.

I rok 1895 je však senzaci. Starožitný hlavolam, vyráběný firmou Trilby sídlící s největší pravděpodobností v Brooklynu, je mnohem menší, než jak si ho pamatujeme ze Záhady hlavolamu. Je pouhých 41 mm vysoký, má průměr 22 mm a váží pouhých 32 gramů. Vzhledem však odpovídá hlavolamu, který se o 54 let později objeví na titulní stránce románu. A odpovídá tak možná i na otázkou, proč pokaždé, když se Jaroslava Fogla na původ hlavolamu tázali, nechtěl nic prozradit. „Kdo vás ještě povídá na „americkou hračku“ jako ústřední motiv jeho knih,“ říká Radek Micopoulos. Každopádně má Foglarův román obrovský úspěch a z ježka se stává fenomén, který se u nás už v roce 1941 pokusí obchodně využít továrna na hračky Ladislava Veselého v Roudnici nad Labem. Začne ježka v kleci vyrábět, přestože se od knižního vzoru značně liší. Je dřevěný a trubku s otvory nahradí tyčková dřevěná klec.

Místo „škodovky“ vyrábí ježka

Prvního českého ježka odpovídajícího románu vyrábí až v roce 1948 zapálený skaut a učenec mladoboleslavské automobilky František Ulíč (1933–2010) s kamarádem V. Veselým. Po pracovní době měří, vrtají, pilují s takovým zápalenem, že si vysloví pochvalu svého tehdejšího

Tím se však vývoj nezastaví. V současné době je k mání i revoluční inovace ježka, která využívá naprostě nový princip, kdy je úkolem vymout ježka „klíčovou dírkou“ ve věžku klece. Hlavolam kombinuje otáčení a překlápení, které je nutno provést ve správném pořadí. „Princip tohoto hlavolamu je promyšlený a k řešení už nestačí jen nelogické posuny ježkem, jako tomu bylo dříve,“ dodává autor hlavolamu Radek Micopoulos.

Rychlé šípy a titulní strana prvního vydání románu Záhada hlavolamu z roku 1940

Český ježek v kleci je obestřen řadou záhad, nejen pokud jde o jeho původ. Hlavolam, který vlastnil Jaroslav Foglar a často ho ukazoval při besedách, si svým osudem nezdá s tím románovým. Dodnes například není jasné, odkud ho spisovatel získal, a stejně tak se bohužel neví, kde skončil. Hlavolam byl totiž společně s Foglarovým deníkem ukraden v září 1997 během výstavy Po stopách Rychlých šípů, kterou Muzeum hlavního města Prahy připravilo

ke spisovatelovým 90. narozeninám. Podle všeho jej zloděj z 2,5 metru vysoké vitríny vytáhl magnetem na provázku. Pachatelé, podle všeho čtvrtice mládiků, nebyli dodnes odhaleni a ježek se nikde nevynořil.

Ježek je zkrátkou nás

Ježka v kleci najdete po celém světě. Vyrábí se v mnoha variantách a pod různými názvy. V USA jako ocelové nervy, ve Velké Británii jako uvězněný satelit a jinde prostě jen jako klec. Najdete ho všude, od Francie až po Singapur. Ježka velmi podobného tomu od společnosti Trilby vyrábí japonská firma Hanayama pod názvem Cast Cage a stejně jako mnohé další firmy prodává ježka jako „tradiční český hlavolam“. A tak, i když ježka v kleci Jaroslav Foglar nevymyslel, se zasloužil o to, že neupadl v zapomnění a zná ho celý svět. ■ Pavel Beneš

■ GEN – nová a originální varianta ježka, kterou vytvořil Radek Micopoulos a která získala cenu Hlavolam roku 2012! Foto: www.jezekklec.cz